

Voilà. Den nødvendige grammatik

Didaktikken i en grammatikudgivelse til fransk på gymnasialt niveau

Jeg blev i 2009 opfordret af forlaget Gyldendal til at skrive en ny, opdateret grammatik med grundbog og øvebog som afløser for *Par écrit*, som udkom i 1988. I denne artikel vil jeg fortælle om de didaktiske overvejelser bag min grammatik.

Grundprincipperne for min grammatik

Grammatikken udkom i 2011 og fik titlen *Voilà. Den nødvendige grammatik*. Mit mål har været at fremstille et letforståeligt, let anvendeligt basismateriale til den grammatik, der er behov for at tilegne sig på gymnasialt niveau, så materialet kan bruges til og med Fransk fortsætter A-niveau. Jeg fastholder således »den nødvendige grammatiks« princip, som også var grundlaget for *Par écrit*, og medtager ikke mere eller mindre spidsfindige undtagelser fra reglerne eller overflødige regler og emner. Fx mener jeg ikke, det er hensigtsmæssigt at medtage alle uregelmæssige verber, men kun de verber, der forekommer nødvendige for at kunne udtrykke sig på et »varieret og nogenlunde korrekt fransk«, som det siges i læreplanen (Undervisningsministeriet 2013). Derimod er det meget nødvendigt at lære reglerne for den franske sætnings opbygning, da den franske sætningsstruktur kan afvige en hel del fra den danske. Den danske sætning: »Han har aldrig fortalt hende hemmeligheden«, vil en elev med dansk som modersmål typisk oversætte til: **Il a ne jamais raconté*

BIRTE DAHLGREEN

Pensioneret lektor, Marie Kruses Skole (1972 til 2010),
cand.mag. i fransk, latin og spansk
dahlgreenbirte@hotmail.com

elle le secret. Men sætningen ville knap nok kunne forstås af en franskmand. Den rigtige oversættelse lyder sådan: *Il ne lui a jamais raconté le secret*. Et helt opsamlingsafsnit, *Fra Mini- til MAXIsætning*, er viet til denne problematik (Dahlgreen 2011, Øvebog s. 133 ff.).

Som noget nyt i forhold til *Par écrit* bygger mine øvelser ligesom læreplanen på dele af den nyere sprogtilgængelsesforsknings resultater, blandt andet princippet om at anvende induktiv metode i grammatikundervisningen, således at eleverne tager afsæt i eksemplerne og på det grundlag slutter sig frem til reglerne. I Læreplan for Fransk fortsættersprog A står der, at »Grammatik inddrages i relevant omfang og under hensyntagen til den faglige progression«. I vejledningen uddybes dette med: »Der fokuseres på sproglig opmærksomhed og bevidstgørelse i grammatikundervisningen, således at induktiv, inputbaseret grammatikundervisning prioriteres højt ... og endelig arbejdes der med sproget ud fra et anvendelsesmæssigt perspektiv og med stadig progression...« (Undervisningsministeriet 2010).

Som gennemgående didaktisk princip bruges således Ellis' model for sprogindlæring (1999), som kan illustreres med følgende sekvens: Input → intake → output. Med denne model lægges der op til en induktiv procesorienteret undervisning med fokus på bearbejdelse af input og facilitering af intake. En sproglig bevidstgørelse inden produktion af output. Princippet er, at man skal begynde med opgaverne i øvebogen (jf. det induktive princip). Eleverne skal så vidt muligt ud fra øvelserne (og måske med lidt hjælp fra hinanden eller en lærer) selv kunne finde frem til de grammatiske regler. Det at eleverne selv skal finde reglen, gør endvidere, at de kommer til at føle medejerskab til den og dermed lettere kan huske den og tage den til sig. Tanken er, at de, når alle opgaverne i øvebogen er udfyldt, selv har fået fremstillet en fuldstændig grammatik.

Min grammatikudgivelse bygger på mange års erfaring med undervisning i fransk og fransk grammatik både som gymnasielærer, som mangeårigt medlem af opgavekommissionen i fransk, som censor til skriftlig studentereksamen, som tilsynsførende i fransk ved pædagogikum og som underviser på fagdidaktiske kurser. Mit udgangspunkt er derfor ikke en bestemt undervisningsmetode, men de tilgange og fremgangsmåder, der erfaringsmæssigt har vist sig at fungere bedst til hvert enkelt grammatisk område. Det er fx ikke altid bedst at bruge induktion, nogle gange kan det være som at »gå over åen efter vand«. Således fx med det meget komplekse og for elever med dansk som modersmål vanskelige emne datid og aspekt (se efterfølgende eksempelmateriale).

Grundbogen

Grundbogen har to funktioner: Den kan bruges som hjælp til eleverne i deres arbejde med at løse opgaverne, hvis de går i stå med selv at finde frem til reglen, eller når det er hensigtsmæssigt at starte med reglen, før de forsøger at løse opgaverne. Desuden fungerer grundbogen som et selvstændigt opslagsværk til en grammatisk regel, når som helst man har brug for det. Den grammatiske regel illustreres ofte med en kort huskesekvens som følgende eksempel fra grundbogen: *Un beau jour un bel homme se marie avec une belle femme, et ils ont de beaux garçons et de belles filles.* = En skønne dag gifter en flot mand sig med en smuk kvinde, og de får flotte drenge og smukke piger. Af nogle elever vil denne »minihistorie« kunne bruges som *mnemoteknisk fif* til at huske de forskellige former af adjektivet *beau*.

I det følgende eksempel fra grundbogen bestræber jeg mig på at forenkle og klargøre et meget komplekst grammatisk emne *datid* og *aspekt* med *enkle, klare regler og eksempler*.

Hvilken datid

En af de udfordringer, eleverne møder, når de skal lære fransk, er datid. På dansk er der kun én form, men på fransk skal du vælge mellem *l'imparfait* og *le passé composé*. I skriftsproget er der oven i købet en tredje datidsform *le passé simple* svarende til *le passé composé*, men den ser vi bort fra her. I modsætning til det overordnede induktive princip om at starte med øvelserne i øvebogen vælger jeg her at lade eleverne starte med selve reglerne i grundbogen. Den induktive metode ville efter min mening være alt for omstændelig og langsommelig her. Om man skal bruge *l'imparfait* eller *le passé composé* har noget at gøre med aspekt (græsk: synsvinkel), dvs. den måde, fortidsberetningen anskues på.

Her følger de retningslinjer, jeg bruger til at hjælpe eleverne i deres valg af datidsform: I en beretning i datid vil de sætninger, der betegner baggrundsplanet/de nærmere omstændigheder ved handlingen, stå i *l'imparfait*, og de sætninger, der betegner forgrundsplanet, hvor den ene handling følger efter den anden, der hvor der »sker« noget, vil stå i *le passé composé*. I følgende eksempel fra grundbogen er baggrundsplanets verber, som jo står i *l'imparfait*, fremhævet med kursiv, og forgrundsplanets verber, som jo står i *le passé composé*, er fremhævet med fed. Igen er der tale om enkle, letforståelige sætninger. Og hele den lille sekvens vil af nogle kunne bruges til at huske reglen.

C'était en janvier. Il *faisait* froid. M. Dupont *lisait* un polar assis près de la cheminée. Tout à coup on **a frappé** à la porte, et un homme qui *était* masqué **est entré** dans le salon ...

= Det var i januar. Det var koldt. Hr. Dupont (sad og) læste en krimi ved kaminen. Pludselig bankede det på døren, og en mand, som var maskeret, trådte ind i stuen ...

Her har jeg som sagt valgt at fortælle og illustrere reglen, inden eleverne går i gang med en længere øvelsesrække med fokus på brugen af henholdsvis *l'imparfait* og *le passé composé* i øvebogen.

Øvebogen

Erfaringsmæssigt er der nogle yderst relevante grammatiske områder, der er sværere at tilegne sig for elever med dansk som modersmål end andre områder, fx *artikelbrug* (artikler som udtryk for bestemthed/ubestemthed), datid og aspekt, de personlige pronominer og deres placering i sætningen og de possessive pronominer i 3. person. Grunden til, at det netop er disse områder, der volder problemer, er blandt andet, at fransk sprogbrug her er ret forskellig fra dansk sprogbrug. Disse områder er der særligt fokus på i grundbogen og særlig mange øvelser til (jf. princippet om »den nødvendige« grammatik).

En øvelsesrække starter typisk med en eller flere induktive øvelser ud fra et tekststykke med mange forekomster af det pågældende grammatiske fænomen, som eleverne kan bruge som afsæt til at danne sig hypoteser om den bagvedliggende grammatiske regel. Der er tilstræbt progression i øvelserne. Det er ikke meningen, man skal lave alle de øvelser, der hører til et grammatisk område på én gang. Nogle af øvelserne kan med fordel gemmes til senere og samtidig virke som repetition og videreudbygning af emnet. Der er med øvelsernes antal og forskellige sværhedsgrad også givet mulighed for undervisningsdifferentiering. I øvelserne anvendes der forskellige didaktiske kneb. Mange af dem benyttes også i grundbogen og er også omtalt her. Overordnet tilstræbes, at øvelserne skal være letforståelige, så (næsten) alle umiddelbart kan være med. De skal også helst være motiverende, »sjove«, så (næsten) alle gider dem.

... og hvordan kan man så opfylde disse krav? Fx ved at:

- hjælpe eleverne til nogle klare, letforståelige regler
- lade øvelserne være affattet i et forholdsvis enkelt sprog

- gøre øvelserne vedkommende, enten ved at de kan relateres til elevernes liv og dagligdag eller angår (evigt) aktuelle emner
- lægge op til elevernes kreative evner
- lægge op til elevernes opgaveløsningstrang
- bruge groteske eksempler, som i kraft af »groteskheden« får én til at huske dem
- indlægge mnemotekniske kneb i øvelserne
- sørge for variation i øvelsestyperne, dels fordi variation i sig selv er motiverende, dels fordi forskelligartede input faciliterer forståelsen.

Her følger uddrag af øvelsesrækken til et af de grammatiske områder, som kræver særlig mange øvelser for at kunne føre til intake og output. Jeg vil med øvelsesrækken vise, hvordan jeg forsøger at hjælpe eleverne til at finde frem til en regel og derefter anvende den i en række opgaver.

Inden hver øvelse beskrives hvilke didaktiske kneb, der er brugt.

Artikler

Eleverne skal lære tre forskellige artikler: den bestemte artikel, delingsartiklen og artsartiklen.

I opgave 7 er eleverne efter de foregående opgaver blevet bekendt med delingsartiklens form, funktion, syntaks og anvendelse. Derfor er det en simpel *detektivopgave* at finde delingsartiklerne i teksten. Delingsartiklen betegner en ubestemt mængde eller et ubestemt antal. Som det fremgår af oversættelsen nedenfor, markeres samme betydning på dansk ved, at man udelader artiklen, eller ved at man tilføjer nogen/noget/nogle. Der lægges endvidere i opgave 7 op til, at eleverne læser globalt. Jeg har i opgave 7 og 8 understreget delingsartiklerne, så læseren kan se løsningen på opgaven. Opgaverne relaterer til elevernes dagligdag/eget liv med et lidt overdrevet eksempel.

Opgave 7

Find delingsartiklerne i følgende tekst og oversæt til dansk (arbejd fx parvis og hjælp hinanden med at oversætte – brug ordbog som sidste udvej).

Au petit déjeuner Mme B. mange des céréales et du fruit et boit du lait écrémé. Pour le déjeuner elle mange de la salade et le soir elle prend du poisson ou du poulet avec des légumes.

= Til morgenmad spiser fru B. kornprodukter og frugt og drikker skummetmælk. Til frokost spiser hun salat, og om aftenen får hun fisk eller kylling med grøntsager.

I opgave 8 optræder en anden form af delingsartiklen. Her skal eleverne ved hjælp af induktion finde ud af, hvorfor formen her er anderledes, og på denne måde finde frem til reglen for brugen af denne form.

Opgave 8

I følgende tekst har delingsartiklen en anden form. Hvilken? Forklar ud fra eksemplerne, hvorfor den anden form er brugt.

Elle ne boit pas de café et elle ne mange pas d'aliments sucrés. En règle générale, elle ne prend pas de graisse ni d'oeufs.

= Hun drikker ikke kaffe og spiser ikke fødevarer med sukker. I reglen spiser hun ikke fedt og heller ikke æg.

I opgave 8 har eleverne fundet frem til, at den reducerede form af delingsartiklen bruges efter nægtelser, i dette tilfælde (*ne*)... *pas* og *ni*. I opgave 9 finder de på lignende måde ud af, at denne form af delingsartiklen også bruges efter mængdeudtryk. I opgave 10a skal eleverne så selv anvende reglerne for brug af delingsartiklen i en indsætningsøvelse (*output*). Igen har jeg konstrueret en lidt overdreven, grotesk historie, som alligevel godt kan relatere til elevernes dagligdag/egent liv. For de ikke franskkyndige læseses skyld har jeg indsat den rigtige form med store bogstaver i opgave 10a.

Opgave 10a

Indsæt den rigtige form af delingsartiklen (både "fuld" delingsartikel og den reducerede form).

M. et Mme Dupont ont beaucoup D'amis. Ils ont DES enfants qui se débrouillent bien, sauf le cadet qui a DES problèmes à l'école. Les deux aînés ont DES camarades qu'ils voient tous les jours, mais le cadet n'a pas DE camarades. M. et Mme Dupont vont consulter un psychologue qui va leur donner DES conseils, mais ...

= Hr. og fru Dupont har mange venner. De har børn, som klarer sig godt, undtagen den yngste som har problemer i skolen. De to ældste har kammerater, som de ser hver dag, men den yngste har ingen kammerater. Hr. og fru Dupont vil konsultere en psykolog, som vil give dem nogle råd, men ...

I opgave 10b bruges den lille historie i opgave 10a som afsæt for en lignende kreativ historie:

Opgave 10b

Fortsæt eventuelt historien eller lav en tilsvarende

Som opsamling på hele afsnittet om artikelbrug kunne følgende øvelse bruges:

Alle artikler

Det lille finansdrama i nedenstående opgave er sørgeligt *aktuelt* lige nu og hører vel i øvrigt til kategorien evigt aktuelle problemer. Eleverne kan eventuelt lære dramaet udenad og bruge det som mnemoteknisk fif til brugen af artikler. Jeg har igen løst opgaven ved at indsætte svar på de to spørgsmål til ære for de ikke-franskkyndige.

Opgave 1

I nedenstående minidrama optræder de artikler, I har beskæftiget jer med i de foregående opgaver. Skriv ud for hver sætning, hvilken artikel der er brugt, og begrund brugen af den.

	Hvilken artikel?	Hvorfor?
M. Gourmand aime l'argent.	Artsartiklen	generaliserende
Il a de l'argent à la banque.	Delingsartiklen	ubestemt mængde
Il gagne beaucoup d'argent.	Den reducerede delingsartikel	mængdeudtryk
La banque fait faillite.	Ingen artikel	fast udtryk
M. Gourmand n'a pas d'argent.	Den reducerede delingsartikel	efter nægtelse (ne) ... pas (nægtelse)

Sprog tager tid

Det er en kendt sag, at sprog tager tid. Man skal udsættes for en gløse mange gange, før den bliver inkorporeret i ens receptive og derefter aktive produktive ordforråd. På samme måde skal man udsættes mange gange for en grammatisk regel, før man for alvor forstår den og integrerer den i sit sprog, og før den efterfølgende kan bruges aktivt. Man skal således ikke forvente, at eleverne efter at have lavet alle øvelser til en grammatisk regel er verdensmestre i reglen, men de er kommet et godt stykke vej. Og med nye input vil der ske yderligere intake, så eleverne i højere og højere grad vil være i stand til at tale og skrive et »varieret og nogenlunde korrekt« fransk.

Litteratur

- Dahlgreen, Birte (2011). *Voilà. Den nødvendige grammatik*. København: Gyldendal. Bog og i-bog.
- Dahlgreen, Birte m.fl. (1988). *Par écrit*. København: Gyldendal.
- Ellis, Rod (1999). »Input-based Approaches to Teaching Grammar: A review of class-room oriented researches«. I: *Annual Review of Applied Linguistics*, 19, 1999, s. 64-80.
- Undervisningsministeriet (2013). *Læreplan for Fransk fortsættersprog A*. Stx – bilag 21. (Juni 2013).
- Undervisningsministeriet (2010). *Fransk fortsættersprog A. Vejledning/ Råd og vink*. Stx-bekendtgørelsen – bilag 21. (PDF findes på www.uvm.dk)